

maj 2013 - december 2014

SLUTRAPPORT

BEDRE FAGLIG LÆSNING OG SKRIVNING PÅ ERHVERVSUDDANNELSERNE

INDHOLD

1. Introduktion	3
2. Formål & baggrund med indsatsen	3
3. Sammendrag af konklusioner og anbefalinger	4
a. Hvad er kommet ud af indsatsen?	4
b. Hvor langt er indsatsen kommet ud?	5
c. Hvilken gavn har indsatsen gjort?	5
d. Hvad har projektet betydet for læsevejledning?	6
e. Hvad betyder det landsdækkende?	6
4. Organisering og arbejdsproces	7
a. Organisering og målgrupper	7
b. Arbejdsproces	8
5. Produkter	9
6. Forankring	11
a. Kommunikation	11
b. Udbredelse	13
c. Organisatorisk forankring	15
7. Evalueringsresultater	16
a. Projekternes faglige resultater – tema screeningsværktøj	17
b. Projekternes faglige resultater – tema multimodale læremidler	19
c. Projekternes faglige resultater – tema faglig undervisning	21
d. Elevernes udvikling	25
e. Arbejdsbetingelser for læsevejledning	28
f. Netværkseffekt og samspil	31

1. INTRODUKTION

Denne rapport redegør for proces, resultater og effekter af Undervisningsministeriets indsats for Bedre faglig læsning og skrivning på erhvervsuddannelserne, maj 2013 – december 2014.

I rapporten indgår data og en lang række eksempler fra de i alt 12 lokale projekter der har bidraget i indsatsen. En detaljeret indsigt i alle projektbeskrivelser, produkter og slutrapporter kan man få via www.euddansk.dk.

Projekternes redegørelser og overvejelser er i nærværende rapport belyst på tværs af projekterne og suppleret med forfatterens refleksioner, tværgående konklusioner og anbefalinger til videre udvikling.

Rapporten er udarbejdet af projektleder og erhvervspædagogisk konsulent Regina Lamscheck-Nielsen, Moeve aps, efter afsluttet indsats. Forfatteren var samtidigt koordinator i indsatsen. Rapporten er godkendt af Undervisningsministeriets styregruppe for indsatsen.

Enhver henvendelse ang. uddybende forklaringer er velkommen!

Aarhus, august 2015

Regina Lamscheck-Nielsen, projektleder og erhvervspædagogisk konsulent, Moeve aps

2. FORMÅL & BAGGRUND MED INDSATSEN

For mange unge er det at kunne læse og skrive én af de største udfordringer og samtidigt én af de største barrierer for at kunne gennemføre deres erhvervsuddannelse.

Skoler med erhvervsrettede uddannelser skal derfor til stadighed identificere, videreudvikle og implementere metoder og værktøjer, der kan støtte eleverne i at blive bedre til faglig læsning og skrivning.

Som en del af satspuljeaftalen 2011 vedtog man at etablere en pulje på 7,6 mio. kr. til en styrket indsats for læse- og stavesvage unge¹. Indsatsen skulle bidrage til at fastholde læse- og stavesvage elever i uddannelse.

Puljen skulle anvendes til at udvikle praksisnære læringsaktiviteter - gerne understøttet af it, for unge med læse- og stavevanskeligheder, herunder praktikanter eller trainees samt elever på produktionskole, erhvervsgrunduddannelse eller erhvervsuddannelse.

Programmet opfordrede til aktiviteter, der retter sig mod at støtte elever med funktionelle læse-/skrivesvagheder. Videreudvikling af midler og metoder til eksplicit støtte af ordblinde elever var ikke omfattet af programmet. Programmet rettede sig således i udgangspunktet ikke mod elever med konstateret dysleksi (ordblindhed).

¹ Udbudsmaterialet med vejledning til projektplan er offentliggjort på Børne- og Undervisningsministeriets hjemmeside pr. 18. januar 2013.

Ansøgninger til puljen var indkaldt med ansøgningsfrist den 1. marts 2013. Efter en intern ministeriel vurdering af ansøgningerne blev indstilling om udmøntning sendt til satspuljeordførernes godkendelse. Projekterne blev påbegyndt i maj 2013 og afsluttet pr. 31. december 2014.

Projektaktiviteterne er foregået inden for et eller flere af følgende tre temaer:

- tema – Sprogscreeningsværktøj
- tema – Udvikling af multimodale læremidler
- tema – Støtte og vejledning til faglig læsning og skrivning i den faglige undervisning

3. SAMMENDRAG AF KONKLUSIONER OG ANBEFALINGER

Helt overordnet kan Bedre faglig læsning og skrivning på erhvervsuddannelserne betegnes som en yderst produktiv indsats, der har resulteret i en lang række bredt anvendelige og bæredygtige produkter. Indsatsen har opnået en høj grad af udbredelse og stærk forankring på EUD-sektoren.

Porteføljen af de 12 projekter har været fagligt og geografisk sammensat så bredt som muligt. Enkeltprojekterne har draget nytte af hinandens ekspertiser, og der opstod faglige spin-off effekter. Skoler med en lavere forankringsgrad af læsevejledning var også inddraget. For fremtiden kunne det være hensigtsmæssigt at overveje endnu mere proaktivt, hvordan projektporteføljer skal konstrueres for at skabe langvarige positive forandringer i EUD.

a. HVAD ER KOMMET UD AF INDSATSEN?

Produktporteføljen spænder vidt, er bredt anvendelig, og en del produkter har et klart potentiale for videreudvikling og videre udbredelse. Produkterne består af flere analyser, screeningsværktøjer til forskellige formål, en række multimodale læringsmidler og læringsforløb med samme. Desuden er der udviklet diverse vejledninger og faglærerkurser/-workshops til anvendelse af materialerne, såvel som modeller til at fremme implementering af læsevejledning og af multimodal læring. Faglige eksperter burde kunne vurdere produkterne på videre fremtidsmuligheder. En oversigt kan downloades via euddansk.dk².

Overordnet kunne det drøftes, hvor vidt et konkret samspil mellem de nye metoder og modeller kan skabe endnu større synergi. Fx ser mange multimodale læremidler ud til at supplere hinanden fint og at ligge i lige forlængelse for omsætning af screeningsresultater. Modellerne kan undersøges på overlap eller integration i hinanden. Læringsforløb for faglærerne kunne berige hinanden. Flere projekter kan se større perspektiver i deres slutprodukter og anbefaler derfor forskellige beslutningstagere, heriblandt Undervisningsministeriet og forlagsbranchen, at fremme og/eller bidrage til videreudvikling og den videre udbredelse.

Delprojekternes slutprodukter spænder vidt:

Fra en model til læseguide til en enkel time i ét fag, over en model for kursus til implementering af læsevejledning på en skole, til et temahæfte om, hvordan et multimodalt læremiddel tilrettelægges bedst. Komplexiteten dækker således over konkret indhold, brug af medier, tid, antal involverede m.m. Fælles for

² <http://www.euddansk.dk/category/bedre/bedre-formaal/>

alle produkter er, at de vidner om engagement, viden, stort mod og lyst hos projekternes deltagere til at ændre virkeligheden for eleverne på erhvervsskolerne. Alle med det sigte at kvalificere undervisningen, så alle elever bliver så dygtige, de kan.

Undervisningsministeriet vurderer, at produkterne har været med til at sætte fokus på at udvikle læsevejlederindsatsen på de involverede skoler. Samtidig har struktureringen af det samlede projekt faciliteret vidensdelingen undervejs, således at alle involverede har fået kendskab til en lang række højt kvalificerede produkter: Metoder, modeller, læringsforløb. Ad den vej har mange af produkterne allerede nu værdi ud over den lokale udvikling og brug.

Flere projekter kan se større perspektiver i deres slutprodukter og anbefaler derfor forskellige beslutningstagere, heriblandt Undervisningsministeriet og forlagsbranchen, at fremme og/eller bidrage til videreudvikling og den videre udbredelse.

Undervisningsministeriet vil således i relevante sammenhænge arbejde for at udbrede projektets resultater, men opfordrer også skolerne til selv at udbrede de gode ideer og initiativer via egne netværk og EMU.

Overordnet kunne det eventuelt vurderes, hvorvidt et konkret samspil mellem de nye metoder og modeller kan give mening? Fx ser mange multimodale læremidler ud til at supplere hinanden fint og at ligge i lige forlængelse for omsætning af screeningsresultater. Læringsforløb for faglærerne kunne givet også berige hinanden og måske bidrage til professionshøjskolelæreres uddannelser?

b. HVOR LANGT ER INDSATSEN KOMMET UD?

Indsatsen har opnået en høj landsdækkende opmærksomhed, aktivt inddraget mange nye aktører og overbevist via en dokumenteret forbedret praksis.

Produkterne nåede at blive veludbredt på projektskolerne. Sammenlagt er der også dokumentation for en aktiv involvering af en lang række eksterne skolelæreres aktører. Hvor vidt sidstnævnte involvering vil føre til en varig forankring af læsevejledning på EUD i al almindelighed, kan ikke afgøres på nuværende tidspunkt. Erfaringerne fra konceptet med et følgeskoleprojekt har været værdifulde og kan evt. omsættes i nye koncepter.

c. HVILKEN GAVN HAR INDSATSEN GJORT?

Forsøgene har vist gode effekter på de forskellige målgrupper elever, læsevejledere og faglærere.

Selvom de indsamlede data fra lokale målinger af lærings-, -motivations- og trivselseffekter ikke er éntydigt valide, så er der dog tilstrækkelig stor dokumentation for, at de nye metoder har ført til gode lærings- og trivselsfremmende effekter hos eleverne.

Underviserne kunne på baggrund af profilerne fra den nye screeningsmetode agere hurtigere og mere præcist på de enkelte elevers behov. Eleverne fik større muligheder for at udtrykke sig, tog de nye værktøjer til sig og opnåede generelt en større faglig forståelse via en optimeret sproglig formidling fra

faglærerne. Endelig blev læringsresultaterne mere gennemsigtige for eleverne. Metoderne har også øget elevernes motivation og trivsel.

Faglærernes kompetencer til at integrere det sproglige aspekt i deres undervisning er blevet forbedret. Interessant - og måske indlysende - er, at faglærerne engageret tog de nye metoder til sig, *når* metoderne blev oplevet som relevante for deres undervisning og havde en effekt på elevernes udvikling. Helt konkrete rammer om dialogen mellem læsevejleder og faglærer var en fordel, fx lektiecafé, multimodale læremidler, screeningsresultater, værkstedsintegration etc.

d. HVAD HAR PROJEKTET BETYDET FOR LÆSEVEJLEDNING?

Samtidigt er der noget der peger på, at de nye metoder understøtter en elevcentreret pædagogisk tilgang og iværksætter forandringsprocesser hos underviserne. Det er ikke undersøgt, hvor mange af projekternes læsevejledere, som aktivt indtog en rolle som "forandringskatalysator". Spørgsmålet er, hvor vidt læsevejlederne kan iværksætte mere grundlæggende pædagogiske forandringsprocesser på skolerne, hvordan en sådan proces i givet fald afklares med ledelsen samt afstemmes i forhold til skolens handlingsplaner og det pædagogisk didaktiske grundlag?

Generelt skal de nye og eksisterende tiltag ses som dele af en samlet indsats på den enkelte skole, og der skal tages højde for andre væsentlige begivenheder. "*Timing er vigtig! Hvis det skal blive en succes*", som ét af projekterne udtrykte det, også set i lyset af OK13's nye arbejdstidsregler og krav fra EUD-reformen.

Programmet har afdækket, *at* der er behov for udvikling af læsevejledningens funktion på landsplan, men ikke, *i hvilket omfang* og præcist *hvor* og *hvordan*.

e. HVAD BETYDER DET LANDSDÆKKENDE?

Det nye implementeringsværktøj LV-scanner³ (bl.a. også omtalt på s. 29) kan delvist bidrage til at italesætte aspekter som alle de oven for nævnte, idet det afdækker et lokalt implementeringsniveau af læsevejledning og kan hjælpe skolerne/ ledelsen til at udpege indsatsområder for lokale handlingsplaner.

I al almindelighed skulle det overvejes, om og i givet fald hvordan dataindsamling til effektmålinger ved denne type projekter bør og kan præciseres. Det overstiger programmets mission at levere forslag til dette, men også projektaktører efterlyser redskaber, og samtidigt er nye forskningsbaserede landsdækkende målemetoder kommet i anvendelse i udlandet og på vej frem i Danmark.

Endelig gøres opmærksom på, at konklusionerne og anbefalingerne skal ses i konteksten af den gennemførte indsats. En transfer til andre eller fremtidige indsatser skal altid holdes op imod de omstændigheder, som indsatsen foregår under. Indsatser af denne karakter omhandler i høj grad menneskelige lærings- og forandringsprocesser. Denne type processer er kun i begrænset omfang forudsigelige eller styrbare. Selvom der kan opnås positive effekter via en systematisk fremgangsmåde og

³ <http://www.euddansk.dk/category/screening-cat/lv-scanner/>

opmærksom facilitering, skal der indrømmes hensyn til tidsfaktoren og kulturelle såvel som menneskelige og personlige forhold.

Afslutningsvist en opfordring der på forskellig vis blev leveret fra flere projekter:

”Vi anbefaler, at EUD generelt styrker indsatsen omkring faglig læsning, fordi der herigennem er et stort potentiale for øget fastholdelse, trivsel og motivation, simpelthen fordi undervisningen bliver mere differentieret, målrettet og med øje for den enkeltes læring.” (Mercantec)

4. ORGANISERING OG ARBEJDSPROCES

a. ORGANISERING OG MÅLGRUPPER

Indsatsen var organiseret som et program, i form af en portefølje af 12 uafhængige projekter, men med indbyrdes samspil om fremme af fælles formål. Aktivitetsrammen omkring programmet var designet og faciliteret af koordinator Moeve aps, i løbende dialog med en ministeriel styregruppe.

Tolv projekter

De 12 projekter var inddelt i tre temagrupper, jf. programmets formål:

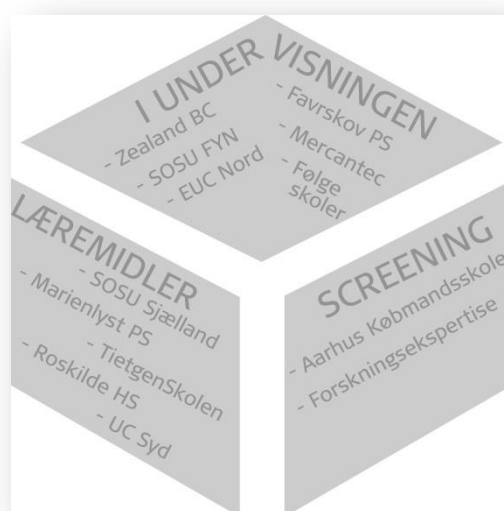
- tema – Sprogscreeningsværktøj
- tema – Multimodale læremidler
- tema – I den faglige undervisning

Dermed havde hvert projekt et hovedfokus, samtidigt med at de fleste projekter havde aktiviteter inden for flere af temaerne.

Temagruppen ”Screeningsværktøj” bestod kun af et projekt, men med et bredt sammensat konsortium og på styregruppens opfordring fusioneret af flere ansøgende projekter. Yderligere blev dette projekts arbejde perspektiveret af et eksternt forskerbidrag⁴.

To af projekterne i temagruppen ”Multimodale læremidler” (Roskilde HS og TietgenSkolen) valgte pga. fagligt overlap at samproducere deres fælles slutprodukt og dermed at bruge ressourcerne mere målrettet.

Derudover foranledigede styregruppen konstruktion af et ekstra projekt ”Følgeskoler”, bestående oprindeligt af 10 afviste ansøgere til puljen og enkelte særligt inviterede skoler. Dermed ville man dels inddrage flere aktører, dels sørge for en bredere fordeling af midler og udviklingsmuligheder.

⁴ Prof. MSO Karen Lund, Aarhus Universitet

Målgrupper

Sammenlagt var ca. 80-90 organisationer aktivt involveret i projekterne. De i alt omtrent 350-370 aktører var først og fremmest læsevejledere eller undervisere i beslægtede funktioner og ledere fra erhvervsskoler og produktionsskoler, samt redaktører fra flere forlag og konsulenter fra professionshøjskoler, videntcentre og faglige udvalg.

De primære målgrupper var læsevejledere og undervisere på erhvervsskoler og produktionsskoler, som skulle kvalificeres yderligere til at kunne opnå bedre faglig læsning og skrivning hos eleverne. Samtidigt skulle indsatsen have en afsmittende virkning på de skoler i Danmark, som endnu ikke eller kun i begrænset omfang praktiserer læsevejledning. Af denne grund havde projekterne tilknyttet eksterne *interessentskoler*, som på forhånd havde tilkendegivet interesse i at forholde sig til de respektive slutresultater.

Erhvervsskolerne i Danmark bør if. lovgivning have et "passende antal" læsevejledere eller tilsvarende kvalificerede medarbejdere⁵. Der er ca. 150 læsevejledere i Danmark. Mange af disse læsevejledere har ikke en fuldtidsstilling som læsevejleder, men varetager undervisning og specialpædagogisk støtte sideløbende med deres læsevejlederfunktion. Nogle skoler opfatter læsevejlederen alene som en specialpædagogisk støttefunktion.

Eleverne blev praktisk involveret, hvor det var relevant for afprøvning af de nye faglige metoder. Dette foregik fx ved pilottestning af det nye screeningsværktøj på over 30 skoler, ved implementering af nye metoder i faglig undervisning og ved udvikling af multimodale elevproduktioner. I alt har omtrent 3.500 elever været aktivt inddraget i en eller anden grad.

b. ARBEJDSPROCES

Programmet var organiseret og faciliteret som et *innovationsskabende netværk*⁶. De involverede organisationer og deres partnere arbejdede som autonome enheder, men relaterede til en oppefra organiseret proces der skulle understøtte fælles fremdrift og gensidig udveksling undervejs henimod fælles formål. Yderligere ville man sikre, at netværkets resultater kunne komme hele EUD-sektoren til gode.

Dermed var der høj fokus på kommunikation, forstået som både ren informationsformidling ("transmissionsprincip") og som indbyrdes viden- og erfaringsdeling iblandt de involverede ("dialogisk princip"). Denne tilgang blev realiseret på baggrund af en detaljeret kommunikationsplan for hele indsatsen. Tilsvarende arbejdede alle projekter efter lokale kommunikationsplaner. Se afsnit **6a Kommunikation** for konkret gennemførte kommunikationsaktiviteter og effekter.

Projektteknisk progression

Programmet foregik i forlængelse af en tidligere indsats 2007-2011, hvor læsevejledning var blevet implementeret i Danmark og forankret via lovgivning og diplomuddannelse af læsevejledere. Oplægget til Bedre faglig læsning og skrivning var først og fremmest, at de tidligere udviklede metoder skulle

⁵ Læsevejledning er forankret i Bekendtgørelsen om Erhvervsuddannelser (BEK nr 1514 af 15/12/2010), § 53, 3.

⁶ Wanscher og Nielsen, Beckmann, Eva "Hvad vil I med netværk?", 2010, Jurist- og Økonomforbundets Forlag

videreudvikles og forankres bredt, da de havde vist sig at have en positiv effekt på elevernes læring og trivsel.

Sammenholdt med tilsvarende indsats rettet mod EUD-sektoren var det tydeligt, at dette program byggede på eksisterende viden og foregik "i medvind" hos de centrale deltagende aktører - læsevejlederne. Det var ikke videre nødvendigt at imødegå *modstand mod forandring*⁷ eller at overbevise om vigtigheden af det landsdækkende fokus. Der kunne tværtimod konstateres et stort engagement og ligefrem begejstring hos stort set alle deltagere.

"Vi har været fantastisk glade for samarbejdet i EUD Dansk og håber, at Undervisningsministeriet følger op på projektet med nye initiativer, der understøtter faglig læsning på EUD." (Aarhus Købmandsskole)

Forklaringen af engagementet kan sikkert delvist findes i glæde over faglig udveksling og i at kunne bidrage til vækst på et relativt overset fagligt felt med stort udviklingsbehov. Men det kan diskuteres, om engagementet også skyldtes den ministerielle anerkendelse af læsevejledernes arbejde og et pusterum fra dagligdagens arbejdspress under forhold, der ikke altid er optimale.

Engagementet var til gavn for indsatsen og resulterede afslutningsvist i flotte bidrag på slutkonferencen og et stort antal professionelle produkter med lovende faglige perspektiver.

De nye aktører indenfor læsevejledning - produktionsskolerne - blev hurtigt inkluderet og så gode muligheder for at inddrage læsevejledningemetoder i deres pædagogiske hverdag. I kraft af de særlige læringsbetingelser hos eleverne på denne skoletype, kunne produktionsskolerne bidrage med fagligt nye vinkler.

I anledning af Bedre faglig læsning og skrivning optimerede koordinatoren i samråd med styregruppen proceduren for udvælgelse af projekter og gjorde denne mere gennemsigtig. For fremtiden kunne det overvejes endnu mere proaktivt, hvordan projektporteføljer skal konstrueres for at skabe langvarige positive forandringer i EUD.

5. PRODUKTER

Inden for de tre temaer har de 12 projekter udviklet en lang række slutprodukter⁸. Produkterne er så vidt muligt beskrevet som generiske, dvs. de er blevet løftet fra at være konstrueret til en given lokal praksis, til at kunne blive brugt i andre tilsvarende sammenhænge.

Produkterne består af flere analyser, screeningsværktøjer til forskellige formål, en række multimodale læringsmidler og læringsforløb med samme. Desuden er der udviklet diverse vejledninger til anvendelse af materialerne, såvel som modeller til at fremme implementering af læsevejledning og af multimodal læring.

⁷ If. Hildebrandt direkte eller indirekte modstand i forandningsprocesser, såsom angst, vrede, blokeren etc. Hildebrandt, Steen; Brandt, Søren "Ledelse af forandring", 2005 (2. opl. 2009), Børsens Forlag

⁸ <http://www.euddansk.dk/2013/02/14/slutresultater/>

Analysen

Flere projekter foretog lokale undersøgelser og analyser, såsom ZBC om betydningen af køn og kultur for læsevejledning, SOSU Fyn om elevernes lokale læsefærdigheder og undervisningspraksis og Følgeskoleprojektet om praksis med læsehandlingsplaner.

Screeningsværktøjer Der er udviklet et nyt online sprogscreeningsværktøj til national drift og på tværs af alle uddannelsesområder i EUD. Yderligere er der udviklet et instrument LV-scanner til skolernes kvalitetssikring og videreudvikling af læsevejledning i organisationen.

Det nationale sprogscreeningsværktøj er blevet udviklet til at teste elever med såvel dansk som førstesprog som dansk som andetsprog. Screeningsværktøjet kan afdække elevernes almene sproglige og kommunikative forudsætninger ved mødet med erhvervsuddannelsen. På baggrund af screeningsværktøjets resultater kan skolen målrette sin indsats om at støtte elever, der har brug for særlige tiltag i undervisningen for at gennemføre uddannelsen.

Det indgik i målsætningen for udvikling af værktøjet, at det skulle være

- enkelt og tidsafgrænset at anvende
- enkelt for skolen at hente informationer fra og bruge til at vurdere og sammenligne den enkelte elevs, holdets og skolens sproglige og kommunikative profiler
- enkelt for skolen at anvende som grundlag for at diagnosticere elevens sproglige og kommunikative kompetencer
- enkelt for skolen at anvende til at bestemme, hvilke elever, der kræver særlige tiltag for at kunne gennemføre uddannelsen
- enkelt for skolen til at målrette skolens vejledning af eleven og til at planlægge og gennemføre kompenserende tiltag og didaktiske initiativer

Forenkling af brugen af screeningsværktøjet har betydet, at domæneforankring af værktøjet i forhold de enkelte erhvervsuddannelsers særlige faglige terminologi og undervisningssprog er blevet fravalgt. Forankring af screeningsværktøjet i forhold til mere end hundrede forskellige erhvervsuddannelser, ville gøre værktøjet krævende at bruge og dermed kunne medføre, at skolerne ville fravælge det.

Screeningsværktøjet kan ikke stå alene. Der er brug for læsevejledere på erhvervsskolerne, der kan udmønte screeningsværktøjets resultater om eleverne, holde dem op mod analyser af den enkelte uddannelses domæneforankrede sprogbehov og vejlede faglærerne om strategier til at bygge bro mellem elevens sproglige og kommunikative forudsætninger og fagets sprogbehov. I forhold til elever med dansk som andetsprog, vil der være behov for, at læsevejledere eller undervisere i erhvervsrettet andetsprogsdansk vejleder faglærere om konkrete metoder til at fokusere på tosprogede elevs særlige sproglige forudsætninger.

Multimodale læremidler for bedre faglig læsning og skrivning

En bred vifte af nye læremidler er blevet udviklet. Spændvidden i læremidlerne er meget

bredt, og der forekommer alt fra nye specialdesignede komplekse applikationer, over revurdering og rekonstruktion af konceptet lbog, inddragelse af de eksisterende web 2.0 medier til det givne formål, medier til kollaborative læringsformer til omsætning af fagligt indhold til elevvenligt formidlingsformål i animationer, film.

Læringsforløb	Indsatsen har genereret en lang række forløb af forskellige karakterer: Udover de mange testforløb med nye læremidler i undervisningen, er der blevet afholdt diverse kurser og workshops for faglærere/værkstedslærere.
Vejledninger	Typisk er de nye metoder og forløb suppleret med lærervejledninger, fx om støtte af multimodale elevproduktioner (PS Marienlyst).
Modeller	Praksisforløb med de nye metoder har resulteret i en række operationelle modeller: En aktionslæringsmodel til lokal implementering af læsevejledning (SOSU Fyn), en model til at tilrettelægge læsevejledning ud fra kønnets og kulturens betydning (ZBC) og en model til fremstilling af multimodale læremidler (UC Syd, Praxis Erhvervsskolernes Forlag). Projektet omkring PS Favrskov har udviklet en didaktisk model og egentlig skabelon til at integrere læsevejledning i værkstedsundervisning på produktionsskoler. Projektet Følgeskoler har resulteret i en model til realisering af læsehandlingsplaner på erhvervsskoler.

6. FORANKRING

Forankring af projektresultaterne omhandler flere punkter: Kendskab til produkterne i EUD, udbredelse af produkterne til andre aktører end de personligt involverede i programmet og endelig den organisatoriske forankring og varig drift i projekternes organisationer.

a. KOMMUNIKATION

Spredning af kendskabet til indsatsens baggrund og slutprodukter er en forudsætning for udbredelse af resultater. Sammenfattet har Bedre faglig læsning og skrivning opereret med følgende aktiviteter:

- Website www.euddansk.dk som omdrejningspunktet, med repræsentation af alle projekter og formidling af mellemresultater. I perioden 01/04/2013-31/12/2014 har sitet haft 26.959 sidevisninger af 2.618 brugere, med gæster fra 174 byer over hele Danmark. I gennemsnit har hver besøgende brugt ca. 4,5 min. pr. besøg og klikket sig ind på 3,7 sider.
- Koordinatoren gennemførte op til flere personlige besøg hos samtlige projekter. Yderligere havde projektkoordinator løbende distancekontakt til de lokale projektledere ang. projekternes fremdrift. Fremdriften blev drøftet løbende med den ministerielle styregruppe, i personlig såvel som distancedialog. Således blev dynamikken i indsatsen sikret, og justeringer aftalt.
- I alt 17 månedlige infobreve fra projektkoordinator til samtlige deltagere.
- 3 udvekslingsseminarer og 3 webinarer med ekspertbidrag. Ca. 25-30 deltagere pr. seminar med repræsentation af alle projekter hver gang, inkl. inddragelse af eksterne oplægsholdere: Oplæg om

forhandlingsteknik, om kvalitative undersøgelsesmetoder, om multimodale læremidler, samt workshop om stemmetræning.

- 6 kvartalsvise online surveys, til besvarelse hos de 12 projektledere, med formålet at monitorere den løbende progression i programmet og samtidigt at opnå projektledernes fokus på centrale punkter i indsatsen.
- Udsolgt midtvejsarrangement "Snapshots", Odense, marts 2014 med 40 deltagere og udsolgt slutkonference⁹, 1. dec. 2014, Vejle, med 180 deltagere.
- Bilaterale møder og udveksling iblandt stort set alle projekter.
- Indsamling og publicering af materialer og cases fra projekterne via euddansk.dk.
- En tilknyttet sprogforsker Karen Lund, Aarhus Universitet.
- Publiceringer i pressen: Diverse artikler og offentlige præsentationer, både om hele indsatsen og fra enkeltprojekterne¹⁰.

En lang række henvendelser udefra og sammensætning af deltagerlisterne fra de to offentlige konferencer indikerer, at indsatsen har opnået høj opmærksomhed, ikke alene i EUD, men også blandt produktionsskoler, hos forlag, til dels hos de faglige udvalg såvel som blandt nogle af professionshøjskolerne og andre vidensorganisationer. Midtvejs- og slutkonferencen var overtegnede og opnåede yderst positive tilbagemeldinger fra gæsterne. Fx blev screeningsværktøjet inddraget i intern videndeling i Undervisningsministeriet.

Flere af projekterne var blevet bedt om at publicere deres slutresultater ikke alene på lokale platforme, men også på emu.dk. Således blev der uddannet nye eksterne emu-redaktører (fx SOSU Fyn), og inddragelse af emu-redaktøren resulterede i en løbende og meget selvfølkelig formidling af materialer til emu, også efter afsluttet indsats.

Endelig blev der indgået en formel samarbejdsaftale mellem UNI-C/STIL og produktionsskoleforeningen, mhp. vedvarende publicering af materialer fra produktionsskoler via emu. Pr. december 2014 blev de første 23 "værkstedsforløb" med integreret læsevejledning gjort offentlige.

Projekterne havde hver for sig foretaget både lokal og i mindre omfang landsdækkende formidling.

- Lokal formidling foregik i alle projekter og typisk via interne nyhedsbreve, annonceringer og nye materialer på skolens intranet og præsentationer på pædagogiske møder/dage.
- Til formidling af deres slutprodukter producerede flere af projekterne trykte medier, i form af foldere og flyers (SOSU Sjælland, SOSU Fyn, PS Favrskov, Aarhus Købmandsskole), brochurer, kursusmapper (EUC Nord/EUC Nordvest/Sjælland) og deciderede hæfter (UC Syd). Se euddansk.dk.
- Den landsdækkende formidling blev foretaget i form af oplæg på nationale arrangementer (fx Elevplan konference 2014), selv at arrangere landsdækkende møder (UC Syd) eller at afholde webinar (Aarhus Købmandsskole). Desuden blev der skrevet artikler til publikation i landsdækkende fagblade (Mercantec, Aarhus Købmandsskole).

Foreninger som Læsevejlederforeningen, Produktionsskoleforeningen og Uddannelsesforbundet blev inddraget med deres regionale og landsdækkende nyhedsbreve (fx EUC Nordvest, SOSU Sjælland). Projekter med tilknyttede forlag kunne gøre deres resultater synlige via forlagenes kanaler (SOSU Sjælland, UC Syd).

⁹ <http://www.euddansk.dk/category/linksfaqpr/>

¹⁰ <http://www.euddansk.dk/2013/04/24/pr-2/>

Endelig kom emu mere og mere i spil, jo flere produkter der kunne offentliggøres (fx SOSU Fyn, PS Favrskov og PS Marienlyst).

- Også sociale medier blev benyttet. Fx fik Læsevejlederforeningen en Facebook-side¹¹, foranlediget af dialoger i Bedre faglig læsning og skrivning. UC Syd og Praxis fik en Facebookside til deres projekt¹² og brugte desuden Twitter flittigt til annoncering og spredning af slutprodukter. PS Marienlyst¹³ havde ikke alene en Facebookside, men oprettet et eget website til publicering af lærervejledning og elevernes multimodale produktioner.

Alt i alt har Bedre faglig læsning og skrivning opnået en høj kendskabsgrad, hvilket betyder et godt grundlag for videre udbredelse og nye tiltag. Hvis der er noget der kunne optimeres, skulle det være øget anvendelse af sociale medier, som endnu kun er sporadisk i brug.

b. UDBREDELSE

De fleste projekter udviste en høj bevidsthed om vigtigheden af udbredelse af deres resultater.

Dette viste sig udpræget i fx screeningsprojektet der opnåede at være i dialog med 54 erhvervs- og produktionsskoler, hvoraf 34 indgik i registrerede testforløb med flere tusinde elever. Også UC Syds projekt om multimodalitet opererede fra starten af landsdækkende, bl.a. via et samarbejde med Byggeriets Uddannelser om faglærerkurser, en opstartskonference med ca. 50 deltagere fra mange dele af landet og tilsigtet spredning via efteruddannelseskurser.

Andre projekter benyttede hinanden (EUC Nordvest, EUC Nord, SOSU Sjælland, SOSU Fyn, PS Favrskov, PS Marienlyst) og inkluderede løbende udvalgte eksterne skoler.

Kun et par projekter befandt sig i en proces, hvor udbredelsen hovedsageligt bestod i implementering af læsevejledning på egen skole og udrulning til de forskellige afdelinger. To af projekterne fra hver deres landsdel havde valgt at fusionere deres aktiviteter (TietgenSkolen og Roskilde HS) og forblev i denne konstellation i anledning af en krævende app-udvikling.

Følgeskoleprojektet omhandlede lokal realisering af læsehandlingsplaner¹⁴ og var i sig selv tænkt som et udbredelsesprojekt. 7 af de 10 følgeskoler forblev tilknyttet. De 7 skoler fik et reelt udbytte i form af enten at have fået udarbejdet, fornyet eller opprioriteret lokale læsehandlingsplaner. To af følgeskolerne begyndte at uddanne deres første læsevejledere.

Ikke overraskende, dokumenterede de afsluttende selvurderinger (dec. 14), at udbredelse i egen institution var længere fremme end udbredelse i EUD, selvom halvdelen af projekterne trods alt kunne konstatere en udbredelse i partnerinstitutionerne på mellem 60-100 %.

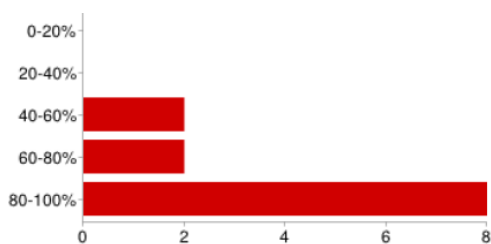
¹¹ Læsevejleder i EUD <https://www.facebook.com/pages/L%C3%A6sevejleder-EUD/525575530844156>

¹² Multimodale muligheder <https://www.facebook.com/MultimodaleMuligheder>; PS Marienlyst https://www.facebook.com/marienlyst.skivephs?fref=ts&ref=br_tf

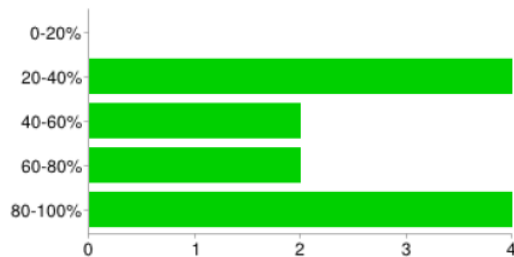
¹³ PS Marienlyst https://www.facebook.com/marienlyst.skivephs?fref=ts&ref=br_tf samt <http://www.marienlystphs.dk/>

¹⁴ <http://www.euddansk.dk/category/undervisning/undervisning6/>

I egen institution, nov. 2014

I partnerinstitutioner, nov. 2014

Det kunne overvejes at styrke fokus hos enkeltprojekterne på sidstnævnte. I denne kontekst havde programledelsen helgarderet sig via tilknytning af landsdækkende aktører.

I den landsdækkende udbredelse spillede den i forvejen eksisterende Læsevejlederforening¹⁵ en betydelig rolle, idet læsevejledernes personlige forbindelser, de regionale netværk¹⁶ og landsdækkende aktiviteter¹⁷ kom i spil. Dermed blev der draget nytte af et sammenfald mellem på den ene side foreningens forsøg på at forbedre læsevejledernes ofte noget *single standing positions* på erhvervsskolerne, og på den anden side indsatsens arbejde for en øget profilering og udbredelse af læsevejledningsmetoder på skolerne.

Også de tilknyttede forlag Munksgaard og Praxis Erhvervsskolernes forlag bevirkede en multiplikatoreffekt, idet de udviklede metodikker ville indgå i udviklingen af nye materialer. Forlaget Praxis nåede allerede i løbet af programmet at iværksætte det regionalt forankrede projekt "Læseloft Syd" med 4 erhvervsskoler i Sønderjylland. Mellemløbet fra Bedre faglig læsning og skrivning indgik fluk i projektet, heriblandt LV-scanneren¹⁸. Også en række andre forlag¹⁹ fulgte programmet tæt, og enkelte blev også inddraget i et konkret samarbejde (MV Nordic på ZBC).

En usædvanligt omfattende udbredelse blev opnået i produktionsskolesektoren, hvor en uformelt organiseret, men dog systematisk "læsevejledning" blev udviklet, etableret og spredt. Dette skete via konsekvent inddragelse af produktionsskoleforeningen, diverse landsdækkende arrangementer og ihærdig personlig formidling fra de involverede (PS Favrskov, Haderslev PS og Marienlyst PS), også via deres interessentskoler og nye interessenter. Aktiviteterne opnåede så stor bevågenhed, at skolerne blev tilbudt helt nye projekter fra andre typer aktører (biblioteker, animationskole).

Sammenlagt er der dokumentation for en aktiv involvering af en lang række eksterne skolers aktører. Hvor vidt denne praktiske involvering vil føre til en varig forankring af læsevejledning på erhvervsskolerne, kan ikke afgøres på nuværende tidspunkt.

Yderligere kan erfaringerne fra konceptet med følgeskoleprojektet være værdifulde. De bør evalueres mere specifikt og evt. omsættes i nye koncepter.

¹⁵ <http://laesevejleder.dk/>

¹⁶ Fx SOSU Sjællands udbredelse af LV-scanner via netværkene Region Øst og Region Hovedstaden.

¹⁷ Således blev koordination af indsatsens slutkonference med Læsevejlederforeningens årsmøde betegnet som et "win-win" foretagende.

¹⁸ <http://www.euddansk.dk/category/screening-cat/lv-scanner/>

¹⁹ MV Nordic, Systime, GAD m.fl.

C. ORGANISATORISK FORANKRING

Alle projekter udviste afslutningsvist en høj bevidsthed og realistiske planer om den fortsatte drift af deres resultater i deres respektive organisationer. I slutrapporterne forholdt man sig konkret til:

- a. *Hvem har ansvar for den videre drift af projektets produkter?*
- b. *Hvilke produkter går i vedvarende drift?*
- c. *Hvordan er den videre drift sikret økonomisk?*
- d. *Hvordan sikres den fremtidige vedligeholdelse / nødvendige videreudvikling?*

Projekterne havde generelt været meget opmærksomme på det langsigtede mål om videreførelse af de nye metoder og vedvarende videreudvikling af læsevejledning under ordinære driftsvilkår i eget hus.

Slutrapporterne gengiver aftaler om afsat tid, ansvarstildelinger, tidsfæstede planer om videre udbredelse o. lign.

På en af skolerne etablerede man allerede i projektperioden "ambassadører" blandt faglærerne til fortsat at fremme læsevejledning. På en produktionsskole valgte man en løsning, hvor ansvaret for at videreføre bedre læsning indskrives i funktionsbeskrivelser.

"Vores model for læsevejledning via aktionslæring skal implementeres på skolen fra 2015. Der er afsat tid til, at skolens tre læsevejledere indleder aktionslæringsforløb på alle tre trin fra januar eller februar. Ansvar for dette ligger hos afdelingsledelsen og den enkelte teamleder. Ansvar for vedligeholdelse og videreudvikling ligger hos læsevejlederne, men ledelsen er opmærksom på at følge op på det." (SOSU Fyn)

"Vi har fået en håndfuld faglærere som ambassadører for læsevejledningen fremadrettet. Disse ambassadører holder fokus på faglig læsning og læsevejledningen i deres afdelinger gennem italesættelse af læsningens betydning for fagligheden. (...) Deres fremmøde har en positiv effekt på andre faglærere. (...) Det hjælper tydeligt at der er en faglærer der kan understøtte de problemstillinger og løsningsmuligheder, der bliver præsenteret fra læsevejlederens side." (Mercantec)

"Den fremtidige vedligeholdelse og videreudvikling af projektets produkter er sikret ved:

- Årlige (minimum 2) pædagogiske dage, hvor der er fokus på udviklingen af og opfølgning på faglærernes didaktiske kompetencer til at tilrettelægge værkstedsundervisning med et fokus på faglig læsning og skrivning.
- At ansvaret for videreformidling af og opfølgningen på erfaringerne fra projektet til nye medarbejdere på skolen indskrives i relevante medarbejders funktionsbeskrivelse. Opfølgningen på dette ansvar sker ved de årlige medarbejderudviklingssamtaler." (PS Favrskov)

Forankring af resultater er i høj grad afhængig af ledelsens fokus og opbakning. Men også "menige" projektmedarbejdere/læsevejledere kan fremme dette fokus! Især, hvis de "menige" allerede i processen kan illustrere - og gerne dokumentere - et hensigtsmæssigt sammenfald med skolens øvrige strategi og indsatsområder.

"Under processen med implementering af "bedre faglig læsning og skrivning" har der hele tiden været stor bevågenhed fra skolens ledelse." (PS Marienlyst)

”Da skolen har indskrevet funktionen som et punkt i det fælles didaktiske og pædagogiske grundlag, håber vi på opbakning fra ledelsen. Der er allerede inden projektets aflevering fra skolens ledelse taget initiativ til et møde i januar 2015. Her vil skolens øverste ledelse blive præsenteret for udbyttet af projektet.” (ZBC)

Forlagene udviste vedvarende stor interesse og greb hver for sig inspiration til videreudvikling på deres områder. Et endnu tættere samarbejde med skolerne er ønskværdigt.

”Vi har oplevet stor interesse for den nye app på den afsluttende konference 2. dec. og fra de elever og lærere, der har været med til at teste den. (...) Vi ser gerne, at app'en bliver udvidet, så den kommer til at indeholde ordforklaringer fra flere fag på handelsskolen. Vi vil derfor opfordre forlagsbranchen til at byde ind på denne opgave, da vi ikke har de økonomiske ressourcer til at påtage os opgaven selv.” (TietgenSkolen)

Også forankring i EUD-systemet og dets aktører er påkrævet.

Således har Undervisningsministeriet gennem 'FastholdelsesTaskforce' initieret en større indsats med ni erhvervsskoler, der arbejder med 'Den sproglige dimension'. Indsatsen er en videreudvikling af projekt 'Gråzonesprog' udviklet i FastholdelsesKaravanen, men med flere af erfaringerne fra 'Bedre læsning og skrivning på erhvervsuddannelserne' flettet ind. Forløbet på den enkelte skole strækker sig over ca. et år og indebærer undervisning for en afdelings lærere og støtte af 'eksperter' udefra i lærernes undervisning.

'Den sproglige dimension' har til formål at give underviserne et klart billede af, hvor deres elever befinder sig sprogligt. Herefter bliver der sat fokus på, hvordan underviseren kan arbejde sprogbaseret, så både de sprogligt svage og de stærke elever bliver tilgodeset. Læsevejlederne har en central rolle i indsatsen, og det er hensigten, at de sammen med ledelserne skal udvikle strategier til at få værktøjet spredt og forankret på hele skolen efter forløbet. De involverede skoler benytter screeningsværktøjet, udviklet i projekt 'Bedre faglig læsning og skrivning' og fremhæver, at det er en øjenåbner for underviserne i forhold til elever, som scorer rigtig lavt i testen. Læs mere²⁰ om "Den sproglige dimension".

Det faglige udvalg Byggeriets Uddannelser praktiserede nytænkning og konkrete initiativer, hvad angår pædagogisk fornyelse på deres fagområder²¹. Hvordan kunne endnu flere udvalg og fagområder aktiveres?

7. EVALUERINGSRESULTATER

I dette afsnit konkluderes på data der er indsamlet på tværs af projekterne i løbet af indsatsen, såvel som data der stammer fra projekternes egne målinger og slutrapporter. Dataindsamlingen er foretaget på baggrund af et evalueringsdesign, som blev besluttet af styregruppen inden påbegyndt indsats.

Evalueringen var designet som en kombination af formativ og summativ evaluering.

²⁰ <http://www.brugforalleunge.dk/FastholdelsesTaskforce/Paedagogiske-vaerktoejer/Den-sproglige-dimension>

²¹ Via aktiv deltagelse i UC Syds projekt om multimodalitet og udvikling af iBog.

- a) *Den formative evaluering* forstås som en proces, hvor forandringer undervejs i forløbet bygger på erkendelser og konklusioner fra mellemresultater, observationer, mellemmålinger og decentrale måleresultater. De lokale projektledere var blevet gjort bekendte med evalueringskriterierne i starten af programmet.
- b) *Den summative evaluering* dækker over ekspertvurderinger af de faglige produkter, der er udsprunget af programmet, samt en afdækning af arbejdsbetingelser for læsevejledning på de involverede skoler.

Evalueringskriterierne omfattede indikatorer for programmets effekt på eleverne, indikatorer for resultater fra de tre faglige temaområder, indikatorer for læsevejledningens betingelser i Danmark, samt indikatorer for effekten af den netværksorganiserede arbejdsproces med de 12 projekter.

a. PROJEKTERNES FAGLIGE RESULTATER – TEMA SCREENINGSVÆRKTØJ

Udviklingsarbejdet med dette tema skulle øge brugen af et validt sprogscreeningsværktøj i de erhvervsrettede uddannelser og at kunne formidle screeningsresultater på handlingsanvisende måde. Forbedringen relateres til det tidligere landsdækkende værktøj eudtest.dk.

I løbet af indsatsen blev der udviklet endnu et screeningsværktøj *LV-scanner*, som afdækker en skoles implementeringsgrad af læsevejledning. Dette værktøj er resultat af et mindre delprojekt hos SOSU Sjælland og er omtalt i de øvrige afsnit, hvor relevant.

Brugervenlighed og målgrupper Det nye screeningsværktøj *EUD sprogscreening* er videreudviklet på basis af det tidligere udviklede værktøj *eudtest.dk* (2010) og sammen med bl.a. tidligere aktører bag dette værktøj. I hele udviklingsfasen og ved afgørende beslutninger var der en tæt dialog med styregruppemedlemmer fra Bedre faglig læsning og skrivning. Målgruppen for det nye værktøj er gjort bredere, således at det nu kan benyttes af både etnisk danske EUD-elever og af elever med anden etnisk baggrund end dansk, i alle tilfælde på tekniske og merkantile erhvervsskoler, i social- og sundhedsuddannelser samt på landbrugsskoler. Der er udviklet 4 adskilte og målrettede test af gråzoneord ift. hhv. SOSU, den merkantile indgang, bygge og anlæg samt køkken og kantine. Desuden er værktøjet velafprøvet på flere produktionsskoler. Varigheden af testen er blevet reduceret betydeligt fra netto 4 timer til netto 36 min. (ekskl. talescreening, som foretages via selvevaluering på niv. B2). Testværktøjet afdækker elevens færdigheder inden for læsning, skrivning og lytning samt tale ift. den europæiske referencerammes niveau B2. Den enkelte indgang/uddannelse kan fastlægge adgangsniveauer i forhold til denne måling. Der afdækkes det nødvendige bedst muligt med færrest mulige testopgaver, og netop det der efterfølgende kan handles på lokalt. Testresultaterne er blevet gjort mere forståelige via grafiske individuelle profiler og grafiske klasseprofiler, og brugeranvendeligheden er blevet øget, bl.a. ved at gøre værktøjet tilgængeligt i Elevplan.

”Synes det er meget nemt at arbejde med. Let og overskueligt for læreren. Og eleverne behøver ikke nogen lang gennemgang af hvad de skal – de kan selv bare gå i gang.” (CPH West, uddrag fra brugerundersøgelse)

Supplerende er der udarbejdet en frit tilgængelig vejledning til tolkning af og handling på baggrund af screeningsresultaterne²².

Brugerantal Det tidligere screeningsværktøj havde et dalende antal brugere, og i en observationsundersøgelse var der blevet konstateret mangelfuld brugervenlighed²³. Samtidigt var der kommet andre udbydere til. Ingen af de andre udbydere svarede dog til det landsdækkende behov med de nødvendige kravspecifikationer på EUD-sektoren. Det nye screeningsværktøj oparbejdede i løbet af flere testforløb et bredt brugerpublikum, også på skoler der ikke tidligere havde screenet deres elever: I alt 2.786 elever blev reelt testet på 31 skoler, repræsenterende forskellige skolestørrelser, geografiske placeringer og faglige indgange, samt sikkerhed for, at der indgik både etnisk danske og tosprogede elever. Yderligere 23 skoler havde meldt deres interesse, og en yderligere del nåede at afprøve testen efter deadline. De samlede resultater var yderst positive²⁴.

Validering Udviklingen af screeningsværktøjet var kvalitetssikret på flere måder. Dels bestod konsortiet af testerfarne eksperter, inklusive repræsentanter fra Videncenter for Læsning, VIFIN og Videncenter for elearning. Udviklingsprocessen var underlagt en række kvalitetskrav²⁵. Via flere testforløb blev opgavesæt og formidlingsformer dernæst afprøvet og yderligere kvalificeret²⁶. Parallelt blev udviklingsarbejdet fulgt af sprogforsker Karen Lund, Aarhus Universitet, som bidrog med faglige pointer undervejs, hvilke udviklingsgruppen løbende tog stilling til. Faglige uenigheder blev drøftet og taget til efterretning af indsatsens styregruppe. Afslutningsvist leverede sprogforskeren et review af testen og spørgeitemens.

Fremtidssikret Værktøjet er gratis til rådighed for landets EUD-skoler i 2015. Herefter kan skolerne mod et mindre bidrag til vedligehold af testen og teknik fortsat anvende testen. Teknisk vedligehold ligger hos udviklerne af værktøjet. En integration i Elevplan med UNI-Login har lettet og fremtidssikret den administrative proces væsentligt²⁷. De overbevisende positive

²² Frit tilgængeligt http://avendoc.ventures.dk/vis_materialesamling.asp?ID=idlrmJxf2hjs&Skole=adv

²³ ”Fra sprogscreening til undervisning”, Iben Svensson, SESAMA, okt. 2012

²⁴ Læs mere <http://www.euddansk.dk/2013/03/05/testskoler-efterar-2014/>

²⁵ Udviklet af eVidenCenter igennem en lang række projekter, hvoraf udviklingen af De Nationale Test til grundskolen er det mest omfattende. Se <http://www.euddansk.dk/2013/03/05/testskoler-efterar-2014/> for detaljering.

²⁶ Projektet udsatte afprøvningsdataene for den mest restriktive psykometriske analyse der kendes – nemlig en Rasch-analyse. Rasch-analysen godkendte 52 (87 %) af de 60 testopgaver til etablering af en fælles måleskala, der kan måle elevernes viden og færdigheder på området med generelt anerkendt forskningsbaseret sikkerhed. En godkendelsesprocent på 87% er uhørt høj i en Rasch-analyse.

²⁷ <http://www.euddansk.dk/2013/03/04/i-drift/>

resultater på en række skoler²⁸ såvel som bidrag til projektet "Den sproglige dimension" med 13 erhvervsskoler vil yderligere bidrage til udbredelsen.

Faglærernes anvendelse af testresultater

Værktøjet er stadig nyt. Derfor er det endnu for tidligt at udtale sig om, *hvordan* skolerne konkret på sigt vil benytte screeningsresultaterne. Det kan dog konstateres, at elevprofilerne er blevet brugt og har gjort en forskel. Læsevejlederne havde nøglefunktioner ved formidling af resultaterne og læsefaglig kompetenceudvikling af underviserne.

"Gennem screeningerne og arbejdet med faglig læsning er det gået op for underviserne, at læsevanskeligheder er langt mere udbredt end lige hos de ordblinde elever. Der er kommet stor fokus på faglig læsning og læsevejlederfunktionen på Mercantec." (Mercantec)

Både det høje antal testbrugere og de overordentlig positive tilbagemeldinger giver forventning om at brugerne kan se en nytteværdi i brug af værktøjet. Den landsdækkende store opmærksomhed på værktøjet understøtter denne forventning.

b. PROJEKTERNES FAGLIGE RESULTATER – TEMA MULTIMODALE LÆREMIDLER

Nye læremidler og udbredelse I løbet af indsatsen blev en række nye læremidler udviklet, hvor udviklingen i nogle projekter blev løftet via eksplicite kvalitetsprocesser hhv. teoretiske belysninger (Aarhus Købmandsskole, UC Syd, SOSU Fyn, Roskilde HS/TietgenSkolen). Også fra overordnet side blev processen beriget via ekspertbidrag med forskningsaspekter om multimodalitet²⁹.

Spændevidden i læremidlerne er meget bredt, og der forekommer alt fra nye specialdesignede komplekse applikationer³⁰, revurdering og rekonstruktion af konceptet lbog³¹, inddragelse af de eksisterende "nye web 2.0 medier³² til det givne formål, medier til kollaborative læringsformer³³ og omsætning af fagligt indhold til elevvenligt formidlingsformål i animationer, film³⁴ etc.

"HGordbogen giver læsesvage og tosprogede elever hjælp til at finde ordenes betydning, eksempler på ordene, et billede eller animation eller at få læst ordet op. Eleverne behøver ikke vente på læreren kommer og hjælper dem, de kan arbejde selvstændigt og hjemme. En flerhed af læringsstile er inddraget, og de sproglige formuleringer er gennemtænkt i et læsevejledningsperspektiv og i et it-didaktisk perspektiv." (Roskilde HS)

²⁸ Bredt implementeret på Aarhus Købmandsskole, Tietgenskolen, Frederikshavns HS og Teknisk Skole Silkeborg

²⁹ Webinar med Dorthe Carlsen, UC Syd, feb. 2014, samt oplæg af Thomas Illum Hansen, slutkonference 1. dec. 2014

³⁰ HG ordbogen <http://hgordbogen.dk/>

³¹ <http://mmeud.dk>

³² Bl.a. Pages, Showbie, Google docs, Pinterst, Explain Everything <http://www.marienlystphs.dk/>

³³ Padlet <http://www.emu.dk/modul/padlet-i-den-faglige-undervisning>

³⁴ SOSU Fyns formidlingsforløb <http://www.euddansk.dk/2013/04/10/publicerede-materialer/>

De allerfleste nye læremidler var digitale, men der blev også tilføjet analoge medier såsom tegneserier (PS Marienlyst) og matchspil (SOSU Sjælland). Læremidlerne og anbefalinger for anvendelse af samme blev spredt i projekternes egne organisationer såvel som via euddansk.dk og emu.dk. Spredningen vil fortsætte.

Produkterne bidrager til et lærerstyret og vidensformidlende læringsdesign, såvel som til et elevproducerende læringsdesign.

Model(ler) til udvikling af multimodale læremidler

Indsatsen har resulteret i en decideret model for udarbejdelse af multimodale læremidler (UC Syd). Modellen er udgivet som en manual med beskrivelser og principper for et godt multimodalt og digitalt læremiddel, under hensyn til forskellige læringsdesigns.

Temahæftet er publiceret til fri afbenyttelse og omdelt både som trykt variant og digitalt³⁵.

Forankring

Forankringen af de enkelte læremidler indgår i projekternes forankringsplaner (se slutrapporter), med tilskrivning af ansvar, placering på platforme, vedligeholdelse etc.

I alle tilfælde berettes, at læremidlerne kræver en introduktion fra faglærerne, hvilket igen betyder at faglærerne selv behøver en praksisnær oplæring i anvendelse af medierne.

En overbevisende forankring blev eksempelvis foretaget på PS Marienlyst, hvor man i august 2014 via fælles pædagogiske dage introducerede samtlige værkstedsundervisere til den nye metode "multimodale elevproduktioner". Efterfølgende begyndte fagområderne - ét efter ét - at anvende og endda videreudvikle metoden ud fra egne forhold³⁶.

SOSU Fyn havde benyttet projektets ramme til at implementere og udbrede brugen af multimodale læremidler ved hjælp af en aktionslæringsmodel³⁷. Modellen er ikke specifikt møntet på multimodalitet, men strukturerer udviklingsprocesser á la i nærværende opgave og viste sig til at være velfungerende i denne kontekst.

Inddragelse af forlag hos SOSU Sjælland og UC Syd havde på forhånd sikret, at de respektive produkter ville indgå i forlagenes videre udvikling af multimodale læremidler..

Effekt på elever Eleverne tog øjensynligt de nye læremidler til sig, og kun ganske få valgte at forholde sig distanceret.

"De elever der har afprøvet HG-ordbogen, har integreret den som en af de ressourcer der kan hjælpe dem med at læse de vanskelige fagtekster, og samtidig har den tjent som en bevidstgørelse for eleverne af hvilke læringsstile de er bedst hjulpet med." (Roskilde HS)

³⁵ "Multimodale muligheder – digitale og multimodale muligheder i EUD", Christoffersen Denning og Hachmann, 2014, https://rhachmann.files.wordpress.com/2014/12/mm_eud_final.pdf

³⁶ <http://www.euddansk.dk/2014/10/20/udbredelse-pa-hele-skolen/>

³⁷ <http://www.euddansk.dk/2013/04/20/slutprodukter-erfaringer/>

”I den multimodale undervisning oplever vi at eleverne bliver meget opmærksomme på, hvad de lærer på produktionsskolen, de bliver fokuseret på formålene med at gå på skolen og arbejde på værkstederne. Eleverne bliver introduceret for at der er forskellige måder at arbejde med sprog på (eksempelvis auditivt og visuelt). Vi har erfaret, at elever med sprogproblemer oplever at kunne kommunikere via andre repræsentationsformer, som eksempelvis tegning eller billeder.” (PS Marienlyst)

Effektmåling af nye læremidler er som udgangspunkt en vanskelig sag, da læringsrum ikke er lukkede laboratorier, hvor faktorer kan isoleres og opgøres i absolutte værdier. Men projekterne observerede og indsamlede data der alt i alt indikerer optimeret læring ved anvendelse af de nye metoder og multimodale læremidler. De indsamlede data består af resultater fra observationer, interview, cases, logbøger og test.

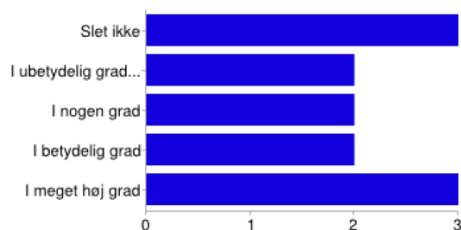
”En underviser fra projektgruppen har i naturfagsundervisningen på ét hold lavet før- og efter-test af elevernes naturfagskundskaber i et givent emne/pensum. (...) Efter at have gennemgået undervisningen med brug af de multimodale læremidler og den didaktiske model viser efter-testene, at eleverne har opnået stor læring og i højere grad kunne besvare spørgsmålene korrekt.” (SOSU Sjælland)

Uddrag af case om elev med læringsvanskeligheder: ”Gennem projektet oplevede værkstedslæreren at Martin var meget mere fagligt forankret end antaget og det kunne overføres til skolens kompetencetavler. Martin fik et sprog via tegningen og han fik ved at arbejde multimodalt sat processerne i system, så det var meget lettere for ham at huske det faglige.” (PS Marienlyst)

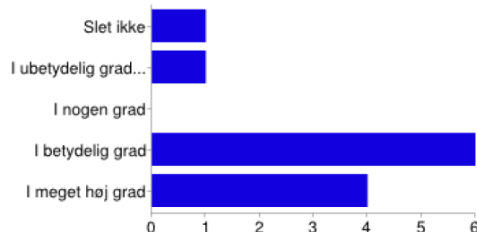
C. PROJEKTERNES FAGLIGE RESULTATER – TEMA FAGLIG UNDERVISNING

Omsætning af screeningsresultater Ikke alle, men et stigende antal projekter benyttede afslutningsvist screening af alle elever, nemlig 10 af 12 projekter i betydelig eller meget høj grad (mod 5 af 12 projekter i november 2013). I tallene indgår de 2 produktionsskoler, hvor en egentlig systematisk screening ikke foregår eller er underlagt helt andre omstændigheder.

Systematisk screening af alle elever, nov. 13

Systematisk screening af alle elever, nov. 14

Screeningsresultaterne blev omsat til pædagogisk handling i den faglige undervisning, men *hvordan*, kan ikke direkte aflæses af projekternes rapporter.

"I løbet af aug./sept. 2013 blev eleverne i tre klasser i hver af de deltagende afdelinger screenet med "Læsetekster for unge og voksne". Der blev givet individuelle tilbagemeldinger til underviserne i de forskellige klasser, og denne tilbagemelding gav en god mulighed for at snakke faglig læsning og præsentere tiltag, underviserne kunne arbejde med for at styrke elevernes læseforståelse. Nye screeninger er gennemført i forbindelse med udbredelse (og implementering af) projektet til andre afdelinger. Der er denne gang anvendt EUD-screeningsredskabet udarbejdet i projekt-regi." (Mercantec)

Mod afslutningen af indsatsen blev bestræbelserne på at skabe sammenhæng mellem elevernes screeningsprofiler og anvendelse af de nye metoder intensiveret. Således inddrog Aarhus Købmandsskole læsevejledere, også fra andre projekter, i lukkede og åbne workshops for at drage konklusioner og udarbejde anbefalinger³⁸.

Faglærerens fokus på den sproglige dimension

Den aktive involvering af faglærere i projektaktiviteterne har klart styrket deres interesse, forståelse og delvist også kompetencer.

"Vi har involveret 3 erhvervsøkonomilærere fra Tietgen HG i udarbejdelsen af ordforklaringer, og derudover har i alt 7 EØ-lærere været involveret i testningen af app'en. Hertil kommer erhvervsøkonomilærere fra IBC Fredericia. Disse lærere har fået en større forståelse for, hvor vigtigt det er, at eleverne får arbejdet med deres ordforståelse, da det er forudsætningen for, at de kan forstå faget og løse opgaver." (TietgenSkolen)

"Vi oplever at værkstedslærerne gennem forløbene får krydset vigtige fokuspunkter af. De fokuspunkter er eksempelvis fagsprog, produktion og sikkerhed på værkstedet, som er emner der skal arbejdes med ude på værkstederne som en del af forberedelsen til videre uddannelse." (PS Marienlyst)

Det ser ud til, at projekternes faglærere har opnået et ejerskab i forhold til at integrere den sproglige dimension i deres undervisning.

"Resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen og de efterfølgende interviews, sammen med observationer og deltagernes udfyldte refleksionsskemaer viser, at faglærerne har fået en øjenåbner for faglig læsning og skrivning ift. den betydning som faglig læsning og skrivning kan have for eleverne og deres læring, den rolle som faglæreren selv kan spille ift. at gøre en forskel, at viden om læsning er vigtig i forhold til at kunne yde den rette støtte, den hjælp og støtte man som faglærer kan hente hos læsevejlederen, vigtigheden af at have fokus på tekster og læsning, betydningen af samarbejde faglærere imellem om læseindsats og midler hertil." (ZBC)

Spørgsmålet er, hvordan dette ejerskab fremtidigt kan vedligeholdes og videreudvikles. Løsninger skal nok designes ud fra lokaler traditioner og kultur og passende til den øvrige pædagogiske udviklingsproces.

³⁸ Materialesamling fra screeningsværktøjsprojekt
http://avendoc.ventures.dk/vis_materialesamling.asp?ID=idlrmJxf2hjls&Skole=adv

”Som læsevejleder på en stor erhvervsskole er det vigtigt at vi alle kender læsehandlingsplanen og arbejder i samme retning. Anbefalingen til andre erhvervsskoler er at få læsehandlingsplanen implementeret ved at give faglærerne ejerskab over den. (...) Måske kunne læsehandlingsplanen revideres i samarbejde med faglærerne.” (EUC Nord)

Øget sprogintegration i faglig undervisning

Ifølge survey-evalueringen, havde ved indsatsens afslutning 42 % af de involverede faglærere ”*de fornødne kompetencer til at kunne integrere det sproglige aspekt i deres undervisning*”, modsat 17 % i starten. Ledelsens fokus på dette var steget fra 42 % til 67 %. Lokale evalueringer bekræfter eller overstiger survey-målingerne.

”93 % af lærerne siger de har fået værktøjerne til at differentiere deres skriftlige opgaver. Faglærerne har igennem kurset fået noget konkret de kan arbejde videre med, samtidig med at de ved deltagelse i kurset har udarbejdet materiale de kan bruge med det samme i deres undervisning. (...) 93 % af faglærerne er nu bevidste om gråzonesprog i den faglige undervisning. Bevidstheden omkring gråzonesprog betyder, at de fremadrettet i højere grad vil kunne undgå de problemer disse ord giver i undervisningen.” (EUC Nord)

”Flere ud af de 16 observerede lærere har givet udtryk for, at de har fået sat gang i en ny proces og tænkning omkring deres tilrettelæggelse af undervisning og elevernes læring. Flere er blevet opmærksomme på, at elevernes besværligheder med forståelse af fagords og fagbegrebers betydning har større betydning end de umiddelbart troede. Der arbejdes nu flere steder med forskellige strategier og metoder. (...) Lærerne oplever, de har fået nye metoder og tilgange til den faglige undervisning, og at de dermed nu besidder flere kompetencer til selv at tænke det ind i undervisningen for hele elevgruppen.” (SOSU Fyn)

”62 % af lærerne oplever, at de er blevet bedre til at planlægge værkstedsundervisningen med inddragelse af læsning og skrivning. (...) 23 % af lærerne vurderer, at elevernes faglige læsning og skrivning styrkes gennem indsatsen (62% har svært ved vurdere dette).” (PS Favrskov)

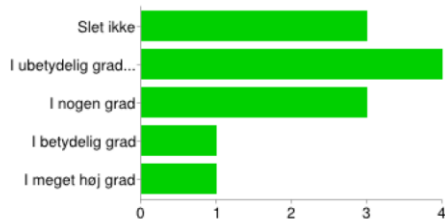
På produktionsskolerne fik man en vigtig erkendelse af, at arbejdet med læsning og skrivning skulle give *mening* for faglærerne og eleverne. På det grundlag besluttede man, at sprogintegrationen på produktionsskoleværkstedet skulle forblive inden for værkstedsfaget (tømmer, mekaniker, køkken, SOSU m.v.) og fagsproget med de fagord, som er relevante inden for faget. Kompetenceudviklingen af værkstedslærerne fokuserede på læsning og skrivning med det relevante fagsprog som en integreret del af det praktiske værkstedsarbejde.

”Det var væsentligt at bibeholde et fokus på det praktiske arbejde på værksted, eftersom Produktionsskoleområdet er et praktisk orienteret læringsmiljø. Det praktiske arbejde skulle være det primære udgangspunkt i projektet, som læsning og skrivning derefter skulle indlejres i. (...) Dette kom til udtryk i en udtalelse fra én af værkstedslærerne (...): ”*Hvorfor lære at analysere digte, når man skal være automekaniker*”? Værkstedslæreren havde med dette udsagn fat i noget væsentligt – meningsfuldhed.” (PS Favrskov)

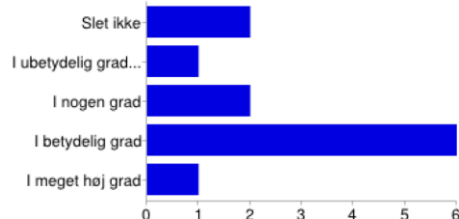
Øget samspil mellem læsevejledere og faglærere

Også samspillet mellem læsevejledere og faglærere er blevet optimeret i løbet af projektet:

Tæt samarbejde faglærere / læsevejledere, nov. 13

Tæt samarbejde faglærere / læsevejledere, nov. 14

58 % af projekterne oplevede efter afsluttet projekt et tæt samspil i betydelig eller meget høj grad, imod kun 16,5 % i starten.

”Projektet har vist at samarbejde mellem læsevejleder og faglæreren omkring udviklingen af multimodale læringsdesigns har en positiv effekt på både udviklingen af faglærerens undervisning og syn på, hvordan den læse- skriveudfordrede skal støttes. Gennem projektet er faglæreren blevet motiveret til at gentænke sin praksis og til aktivt at opsøge læsevejlederen som en del af den faglige udvikling.” (UC Syd om Rybners)

De nye aktiviteter på skolerne blev konkrete rammer om samspillet, fx lektiecafé, multimodale læremidler etc. Flere projekter understreg, at faglærerne tog de nye metoder til sig, *når* metoderne blev oplevet som relevante for deres undervisning og havde en effekt på elevernes udvikling.

”Faglærerne og læsevejlederen kommunikerer i højere grad om den enkelte elev, specielt i forhold til de elever som faglærerne henviser til lektiecaféen. På EUC Nordvest kan læsevejlederen berette at flere af faglærerne kigger forbi, for at se om eleverne er der, og for at høre hvordan det går.” (EUC Nord)

Undervisningsobservationer gennem læsevejledere var i nogle tilfælde et følsomt emne, og der blev fundet lokale løsninger for at skabe tryghed. *”Aftale af fokuspunkter for observationen har været afgørende for, at det blev en god oplevelse”* (SOSU Fyn).

Der blev også konkluderet på kønnets og kulturens betydning, når læsevejlederne støtter deres fagkolleger.

”Ud fra kvantitative og kvalitative undersøgelser, samt observationer af de involverede faglæreres reaktioner, handlemønstre og opnåede resultater, kan vi konkludere, at der ses en tendens til, at læsevejlederteamet på ZBC, skal agere forskelligt ift. hvilke afdelingskulturer vi skal vejlede og om det er mandlige eller kvindelige kollegaer, der er målgruppen for vejledningen.” (ZBC)

Et udbytterigt samspil om de nye metoder gjaldt også underviserne imellem.

”Der har særligt været fokus på det kollegiale udbytte, hvor underviserne i højere grad har opdaget udbyttet af at arbejde sammen på tværs af uddannelsestrin og underviser teams.”
(SOSU Sjælland)

Sammenlagt viser projekterne, at en indsats om læsning i den faglige undervisning giver en forbedring i samspelet mellem læsevejleder og faglærere – og dermed i den faglige læsning. Projekterne viser dog samtidig, at der fortsat er behov for udvikling. Ved dataanalyse skal der tages højde for, at de to produktionsskoler ikke har formelle læsevejledere og derfor ikke kunne besvare enkelte spørgsmål herom.

d. ELEVERNES UDVIKLING

Måling af elevernes udvikling foregik i enkeltprojekterne. Målingerne var særdeles uensartede, og dataindsamlingen var besværliggjort ved, at det ikke nødvendigvis var de samme elever der deltog i hele afprøvningen af de nye metoder. Enkelte produkter var relativt sent færdigudviklet³⁹, og brede afprøvnings derfor netop påbegyndt, da de afsluttende data skulle indsamles.

De fleste målinger er derfor baseret på de professionelle udsagn og deres skøn af effekten på eleverne.

Nedenfor er de indkomne data sammenfattet så vidt muligt, ud fra projekternes angivelser.

Faglig effekt Både præcision og hastighed for elevernes screening er blevet forbedret, hvilket antages at måtte få en positiv effekt på eleverne. Via det forbedrede sprogscreeningsværktøj kunne læsevejlederne identificere i gennemsnit ca. yderligere 7 % af de elever, der i grundskolen ikke var blevet afdækket som elever med behov for kompenserende udstyr og støtte⁴⁰.

”Vi oplever testen som et godt værktøj i forhold til hurtigt at kunne sætte ind over for elever med skriftsprogsvanskeligheder, samt få et præcist billede af hvori problemet består. Det er af stor vigtighed for os, at kunne finde de elever i løbet af den første uge, og ikke som nu efter 1,5 måned.” (Asmildkloster Landbrugsskole)

Århus Købmandsskoles anvendelse af testen over for samtlige nye EUD-elever resulterede lokalt i mere kvalitet i klasseformering, afdækning af et stort antal elever med behov for SPS-støtte og en værdifuld viden, som læsevejlederne formidlede til teams, faglærere og dansklærere⁴¹.

TietgenSkolens/Roskilde Handelsskoles indledende prætest af deres nye app HG Ordbogen viste, at Erhvervsøkonomi eleverne i gennemsnit scorede 55 % rigtige i ordforståelse, og dermed var der ”plads til forbedringer”. De første tilbagemeldinger fra prætest i 6 klasser på TietgenSkolen indikerede, at især app'en små tegnefilm havde en positiv effekt på svage læsers ordforståelse. Den endelige effekt af den nye app vil blive målt i foråret 2015.

³⁹ TietgenSkolens og Roskilde HS's app, SOSU Sjællands LV-scanner

⁴⁰ Projektets slutrapport <http://www.euddansk.dk/category/screening-cat/screening1/>

⁴¹ Derudover har fx TietgenSkolen, Frederikshavns Handelsskole og Teknisk Skole Silkeborg anvendt testen i stor skala og med positive resultater.

Nogle læremidler bidrog til at synliggøre elevernes læringsprogression, hvilket øgede gennemsløghed for eleverne (UC Syd om testforløb på Rybners). Faglærerne fik også en bedre forståelse for deres elevers faglige niveauer og kunne deraf følgende bedre udfordre eller støtte dem (PS Marienlyst).

”Brugen af iBogen har som stilladserende element i dele af undervisningen vist en positiv effekt på understøttelse af de læse- og skriveudfordrede. Blandt andet ved at synliggøre en tydelig progression og gennem brugen af forskellige udtryksformer, der formidler kernestoffet på forskellig vis.” (UC Syd)

På PS Favrskov udviklede man nye kompetencebeviser⁴² der nu indeholder et fokus på læsning og skrivning. Arbejdet med kompetencebeviser og –tavler bidrager til at afklare og dokumentere produktionsskoleelevers læse- og skrivefærdigheder, hvilket kan komme i spil i forbindelse med optage på G2 forløb på EUD.

”Udviklingen af kompetencebeviset - i tæt relation med udviklingen af kompetencetavlen – har omhandlet en korrektion af taksonomien, således den højeste udmærkelse først nu kan opnås, når eleven har gennemført en teoretisk prøve med fokus på faglig læsning og skrivning.” (PS Favrskov)

Flere projekter gennemførte evalueringer i form af kvalitative elevinterview. Elevernes udtalelser indikerer, at de har fået et større læringsudbytte ved at læsevejledning har været integreret i den faglige undervisning. Flere projekter understregede, at alle elevtyper havde fået gavn af de nye differentierende metoder, uanset læseniveau (SOSU Fyn, Mercantec).

”Jeg forstår det meget bedre” ”Jeg er bedre forberedt til timerne” ”Læseguides hjælper mig med mine notater” ”Jeg har meget bedre styr på begreber” ”Læseguides virker!” ”Det er godt, jeg selv skal forklare begreberne” ”Det er rart med opgaverne i guiden”.
(elevudtalelser, Mercantec)

Elevmotivation Faglærerne tilkendegav i kvalitative tilbagemeldinger en øget motivation hos eleverne ved anvendelse af multimodale læremidler. Effekten blev konstateret på alle skoletyper.

”Vi oplever en øget motivation hos eleverne, især fordi de nu kan se små sjove og letforståelige tegnefilm som forklaring på mange svære gråzoneord og fagudtryk.”
(TietgenSkolen)

”Anvendelse af multimodale læremidler, forstået som læremidler, der inddrager fx lyd, film, hjemmesider, interaktive platforme osv., virker motiverende på eleverne og deres læring og læremidlerne fungerer godt til fx før-læsning ved faglig læsning.” (SOSU Fyn)

”På baggrund af observationer og efter faglærernes egne udsagn, har det multimodale læringsdesign, som en ny måde at tænke undervisningen på, haft en positiv effekt på både

⁴² <http://www.favpro.dk/files/manager/laseskriveprojekt/kompetencebevis.pdf>

elevernes læring og motivation for teoriundervisningen på Rybners. Herudover har brugen af iBogen som stilladserende element i dele af undervisningen vist en positiv effekt på understøttelse af de læse- og skriveudfordrede. Blandt andet ved at synliggøre en tydelig progression og gennem brugen af forskellige udtryksformer, der formidler kernestoffet på forskellig vis.” (UC Syd om forløb med tømrelever)

Elevtrivsel Konklusioner på øgning af elevs trivsel via de nye metoder skal tages forsigtigt, idet øget opmærksomhed på den enkelte elev i sig selv allerede kan have en positiv effekt hos eleven.

Men observationerne gav dog de professionelle en værdifuld indsigt i elevernes modtagelighed for de nye metoder. Det kan formodes, at konklusionerne på sigt vil føre til pædagogiske justeringer og samlet set en øget elevtrivsel.

”Dagbog og interviews har vist en stor spredning i trivsel og motivation. Der har været et par elever der gennem hele forløbet ikke har vist motivation og som har haft svært ved at holde fast i det faglige/emnet i deres præsentation. Det var især i forbindelse med værkstedslærerens krav om faglighed og at der skulle laves et produkt/en fremlæggelse. Det fik nogle elever til at trække sig i forhold til at skulle være aktivt deltagende i projektet. I den anden ende af skalaen oplevede vi elever der var meget glade for konkrete opgaver, stram struktur og de forskellige præsentationsformer de kunne vælge mellem. Vi oplevede elever med sproglige vanskeligheder få rigtig meget ud af at arbejde multimodalt, og især tegneserie og animationer er tydelige indikatorer på elevernes sans for faglighed trods mangel på sprog.” (PS Marienlyst)

Fastholdelse Idet de egentlige fastholdelsestale ikke udelukkende kan relateres til optimeret læsevejledning, kunne projekterne kun udtale sig skønsvist om læsevejledningens betydning for fastholdelse. Men da der er sket forbedringer af elevernes faglige læring, motivation og trivsel, peger alt på et samlet bidrag til øget fastholdelse.

”I spørgeskemaundersøgelsen gav eleverne udtryk for, at læsning og skrivning er et problem, som kan få dem til at frafalde uddannelsen, og samtidig efterspørger eleverne en større sammenhæng mellem teori og praksis. Derfor er det yderst vigtigt, at faglærerne har fokus på gråzoneelevers vanskeligheder med læsning og skrivning og aktivt kan ændre deres materialer med hjælp fra læsevejlederne og således støtte eleverne i alle fag. (...) Vi kan allerede nu se at faglærerne tænker sig om en ekstra gang, inden de udleverer materialer til eleverne, og at der på lærerværelset ofte er debat omkring læsning og skrivning. (...) Vores skøn er at 75 % af gråzoneeleverne vil have glæde af en fuldt implementeret læsevejledning (...).” (ZBC)

Individuelle beretninger I løbet af programmet blev der indsamlet individuelle cases om elevs og underviseres læringsprocesser. Casene blev publiceret via euddansk.dk, hhv. delt internt i nyhedsbreve til gensidig inspiration.

Casene giver også en fornemmelse for, hvor meget elevernes udvikling betyder for de professionelle praktikere i dagligdagen, og hvor meget de professionelles indsats betyder

for eleverne. Personlige relationer er afgørende, og selvom læsevejledning i høj grad handler om sprogfaglighed, så hører den også ind i en kontekst, hvor elevernes selvtilid går hånd i hånd med at erhverve nye færdigheder.

Generelt skal de nye og eksisterende tiltag ses som dele af en samlet indsats på den enkelte skole, og der skal tages højde for andre væsentlige begivenheder. *”Timing er vigtig! Hvis det skal blive en succes.”*, som ét af projekterne udtrykker og ellers henviser til arbejdspress og krav fra EUD-reformen.

Den hensigtsmæssige komposition af virkemidler må afgøres af læsevejlederne sammen med faglærerne og ud fra en dialog med ledelsen.

Vores app er ét blandt mange redskaber, der kan hjælpe eleverne til en bedre faglig læsning og skrivning. Det er vigtigt, at lærerne bruger tid på at introducere app'en, og at de opfordrer eleverne til at bruge den. App'en kan ikke stå alene, men er et godt hjælperedskab især for den læsesvage elev og den tosprogede elev. (TietgenSkolen)

Også her vil LV-scanneren⁴³ muligvis kunne støtte beslutningsprocesser og prioriteringer.

Desuden ser det ud til at der mangler konkrete målemetoder på skolerne. Der kunne overvejes en mere valid dataindsamling over tid, mhp. at dokumentere effekten af tidlig afdækning af læsefærdigheder og deraf følgende pædagogiske handlinger.

”Omkring lektiecaféen var det meningen at eleverne skulle opnå større klarhed over egen læreproces. Det kan vi dog kun gisne om er et af resultaterne, da vi ikke har evidens som understøtter påstanden.”
(EUC Nord)

”De mange detaljerede testdata, der nu indsamles, indeholder værdifuld viden om nuværende og kommende elevers sproglige kompetencer. En yderligere granskning af data vil kunne kortlægge fx: Hvordan udvikler danske erhvervsskoleelever sproglige kompetencer sig fra år til år? Hvordan er niveauet af elevernes sproglige kompetencer og ressourcerne fordelt på EUD-indgangene? Hvor mange procent af eleverne kender hvilke gråzoneord? Hvor mange ordblinde elever og elever med behov for kompenserende støtte er der, og hvor mange er ikke tidligere afdækket? Hvilke typer stavfejl, begår eleverne, og hvilke stavemåder anvender eleverne, der begår fejlene? Og mange andre aspekter, der vil udgøre supplere viden for skolernes og lærernes handlinger.”
(Aarhus Købmandsskole)

e. ARBEJDSBETINGELSER FOR LÆSEVEJLEDNING

Arbejdsbetingelserne for læsevejledning i de involverede projekter kan ikke betegnes som repræsentative. Dels foregik to af projekterne på produktionsskoler, som ingen formel læsevejledning har. Dels betød proceduren for at udvælge projekter, at der nok var valgt skoler der har en intention om tildeling af nødvendige ressourcer til læsevejledning.

⁴³ <http://www.euddansk.dk/category/screening-cat/lv-scanner/>

I projektet "Følgeskoler" faldt tre af de 10 oprindelige skoler fra. På den anden side iværksatte projektet "Følgeskoler", at der blev etableret læsevejledning på to erhvervsskoler, hvor man tidligere ikke havde læsevejledning.

Men selv hos projektskolerne var der en bemærkelsesværdig bevægelse. Iflg. eget udsagn havde 9 af de 12 skoler afslutningsvist et *"tilstrækkeligt antal læsevejledere"*, hvilket i starten kun gjaldt 4 af dem. Samme tendens gjorde sig gældende for *"tilstrækkelige ressourcer til at udvikle og implementere metoder og værktøjer"*, hvor til sidst immervæk 42 % kunne bekræfte dette, modsat kun 17 % i starten. Også anerkendelsen fra ledelsen og fra kollegerne steg i løbet af indsatsen, for begge grupperes vedkommende en stigning over 75 % undervejs.

Projektdeltagerne vurderede endvidere, at imens der var afsat rimelige rammer til samarbejde og videndeling iblandt læsevejlederne, var der stadig for få ressourcer til samarbejde mellem faglærere og læsevejledere. Samtidigt oplevede projektdeltagerne dog en øget interesse fra faglærernes side og ledelsens bevågenhed på faglærernes integration af det sproglige fokus.

"Der er ingen tvivl om, at dette projekt har været med til at øge ledelsens fokus på faglærernes anvendelse af læsevejledning, især fordi ledelsen selv har været involveret meget i projektet, og fordi det sproglige fokus er blevet sat på dagsordenen." (TietgenSkolen)

Sammenlagt kan det konstateres, at læsevejledernes arbejdsbetingelser i indsatsen blev forbedret, hvor der var fokus på det. Der kan stadig mangle ressourcer lokalt, idet kun 42 % oplevede, at de havde *"tilstrækkelige ressourcer til at udvikle og implementere metoder og værktøjer"*.

"Skoleledelsens opbakning og ressourcetildeling er nødvendig for udvikling af læsehandlingsplanen (...). Opbakningen skal være tydelig og præcis." (EUC Nord)

Projektet har tydeliggjort, at læsevejledernes gennemslagskraft i skolens organisation i høj grad er afhængig af løbende kommunikation med ledelsen og dennes opbakning.

"Vi har snakket med afdelingschefen og teamlederne om vigtigheden af, at det er ledelsens opgave at tydeliggøre over for det samlede lærerkollegium, at læsevejledning er en integreret del af det at være underviser på Sosu Fyn. Ledelsen støtter vores model og tiltag, og der er en forventning om, at alle lærere deltager i læsevejledning og integrerer det i deres undervisning." (SOSU Fyn)

"Læsevejlederteamets synlighed er af stor betydning for vores videre arbejde med implementeringen af læsevejlederfunktionen på skolens øvrige afdelinger." (ZBC)

Som konsekvens iværksatte styregruppen tiltag, der skulle styrke læsevejledernes kommunikation med ledelsen og læsevejledernes koordinering af læseindsatsen i forhold til faglærere og skolens øvrige medarbejdere: En workshop i forhandlingsteknik og diverse workshops om kommunikation. Også LV-scanneren vil kunne bidrage til at kommunikere og koordinere indsatsen, da den giver læsevejlederne et grundlag for dialog med ledelsen med udgangspunkt i status for skolens støtte til elevens faglige læsning og implementering af en koordinerende læsevejlederfunktion.

Et andet aspekt, der kom frem via projekternes egne evalueringer, er lokale traditioner for undervisning og videndeling. Her spiller ikke mindst faglærernes indstilling til at inddrage fokus på faglig læsning en rolle.

”At inddrage multimodale læremidler i den ordinære undervisning har været en udfordring for underviserne, da det kræver stor omstilling fra den vante undervisningsmetode. Underviserne fortalte, at det ud over meget planlægningstid også kræver stor tilvænnning og tilpasning, da det er en ny undervisningsmetode for både undervisere og elever. Underviserne følte at det var særligt svært at slippe tøjlerne og afvige fra den undervisningsmetode, de var vant til. I processen (...) lærte underviserne også noget om sig selv i lærerollen, og hvornår de følte sig komfortable med den undervisning de præsterede. En underviser fortalte om det at lave om på undervisningsrutiner, og sagde: Det handler også om lærerollen, og hvem man er som underviser, og der føler jeg, at jeg nok er meget den kontrollerende.” (SOSU Sjælland)

Arbejdet med fx multimodale læremidler kan derved være med til at rokke ved faglærernes pædagogiske ståsteder.

”Faglærerne har fået en viden og en indsigt i læsevejledning og er derudover blevet skubbet i retningen af mere åben og kollektiv videndeling.” (EUC Nord)

”(...) Det var udfordrende for underviserne at skulle bevæge sig væk fra den metode, som de havde benyttet hidtil og den viden de har om, at de når gennem pensum med den undervisningstilgang. Således har de hver især inddraget elementer af multimodale læremidler, men påpegede også, at en fuld implementering af multimodale læremidler ikke har været mulig inden for projektets tidsramme. Det er en proces, hvor både undervisere og elever skal vænne sig til en ny undervisningstilgang. (...) Det handler om en ændret praksisform, en langt mere elevcentreret og dermed differentieret didaktisk tænkning.” (SOSU Sjælland)

Det er ikke undersøgt, i hvor mange af projekterne læsevejlederne aktivt indtog en rolle som ”forandringskatalysator”. Men projektresultaterne tyder på, at implementering af en læseindsats vil kunne medføre forandringer i forhold til skolens pædagogiske didaktiske praksis. Spørgsmålet er, hvordan skolerne anskuer denne katalysatorrolle: Bør og kan læsevejlederne iværksætte mere grundlæggende pædagogiske forandringsprocesser hos lærerne, og hvordan afklares det med i givet fald med ledelsen? Svaret på spørgsmålet vil have betydning for de arbejdsbetingelser, som læsevejlederne vil blive tildelt på skolerne i fremtiden.

Det nye implementeringsværktøj LV-scanner⁴⁴ kan delvist bidrage til at afklare spørgsmålet, idet det afdækker det lokale implementeringsniveau af læsevejledning og kan hjælpe skolerne/ ledelsen til at udpege indsatsområder for lokale handlingsplaner.

⁴⁴ <http://www.euddansk.dk/category/screening-cat/lv-scanner/>

f. NETVÆRKSEFFEKT OG SAMSPIL

Netværkseffekten relaterer til programmets organisering som et producerende innovationsnetværk med de 12 projekter. Netværksopbygning og –facilitering er beskrevet i afsnit **4 Organisering**.

Projekternes afsluttende selvvurdering (dec. 14) viser, at 66 % af projekterne kunne konstatere i betydelig eller endda i meget høj grad at have *”draget nytte af andre projekters viden og bidrag”*. 25 % af projekterne angav nytteværdien til i nogen grad, og kun 1 projekt betegnede denne som i ubetydelig grad.

10 af de 12 projekter tilkendegav at have fået *”et tættere samarbejde med et andet projekt”* i betydelig grad, hhv. i meget høj grad.

75 % af projekterne overvejer et fortsat samspil i betydelig eller i meget høj grad.

75 % anførte samtidigt, at *”netværket har kvalificeret vores arbejde”* betydeligt hhv. i meget høj grad.

”Undervejs i projektperioden har vi været inviteret til de meget målrettede og veldisponerede udvekslingsseminarer, webinarer osv. Alle gangene har været med gode input fra de forskellige projekter rundt om i landet. En god måde at få projekterne til at snakke sammen. (...) Samarbejdet skolerne imellem har gjort at vi kommer længere med udviklingen af læsehandlingsplanen, end vi ville have gjort hvis vi havde siddet alene med læsevejledning i de enkelte afdelinger.” (EUC Nord)

Der er redegjort for en høj grad af omtale og forankring af indsatsens resultater i afsnit **6 Forankring**.

Selvom både udbredelse og forankring givet kan optimeres yderligere, er der evidens for, at indsatsen har opnået landsdækkende opmærksomhed, aktivt inddraget mange nye aktører og dokumenteret forbedret praksis.